

JAK SE DĚLÁ RASOVÁ VÁLKA?

Kritická diskursivní analýza neonacistických textů

Jan Šamánek

Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy – Institut sociologických studií, saman01@ecn.cz

HOW TO MAKE A RACIAL WAR? A critical discourse analysis of neo-Nazi texts

Abstract—This article is a critical discourse analysis of set of texts published by one of leading Czech neo-Nazi internet servers. The author embracing the standpoint of radical democracy shows discursive sequentiality of analyzed texts and development of the neo-Nazi discourse according to events that took place before, during, between and after three major neo-Nazi demonstrations in Janov and Přerov, Czech Republic in years 2008 and 2009. It is shown that the discourse uses the occurrence of local inhabitants of Janov and Přerov on demonstrations for construction of reality of a starting racial war and for legitimization of demonstrators' violence against Roma inhabitants and police. The racist ideological basis of the discourse is also shown. The article explains how both successes and failures of all demonstrations are used as motivating discursive tools for mobilization and propagation for following events and how does the discourse react to them.

Key Words—CDA, critical discourse analysis, neo-Nazism, discourse, racism, Roma, Janov

18. ŘÍJNA 2008 proběhla v severočeském Litvínově neonacistická demonstrace, která – co se týče účasti, událostí v jejím průběhu i následujících reakcí veřejnosti – zcela vystoupila z řady předešlých akcí, jež lidé a organizace pocházející z neonacistického prostředí pořádají poměrně často. V Litvínově se toho dne sešlo nebývalé množství neonacistů¹, a i přes masivní policejní manévry došlo k násilnostem a pokusům o pogromy na romské obyvatelstvo města, a to za neskrývané podpory části ne-romského obyvatelstva. Tento fakt byl neonacistickým hnutím specifickým způsobem diskursivně využit k legitimizaci jeho politických cílů. Autoři článků v médiích napojených na neonacistické hnutí velmi dobře využili shrnutí silného litvínovského příběhu k názorné ilustraci a rozšíření své konstrukce sociální reality, což jistě pomohlo při sledování obecných cílů a neonacistů, ale i při propagaci a svolávání několika dalších po sobě

¹Ve článku budu z praktických důvodů používat generické maskulinum. Prosim čtenáře a čtenářky, aby brali v úvahu, že generické maskulinum zahrnuje jak muže, tak ženy.

následujících demonstrací, jejichž příběhy byly pak následně rovněž využity. Tento článek se zaměřuje právě na onu stránku neonacistického diskursu odstartovanou Litvínovskou demonstrací a využívající jejího příběhu ke specifické konstrukci sociální reality, která je při svolávání a hodnocení každé z následujících demonstrací rozvíjena v závislosti na dalších proběhlých událostech. Rozebírat budu diskurs spojený s velkými demonstracemi v Litvínově (18. 10. 2008 a 17. 11. 2008) a Přerově (4. 4. 2009), jejichž účastníci se pokusili o bezprecedentní veřejné pogromy na místní romské obyvatelstvo.

Zvláštní pozornost budu věnovat proměnám diskursu v závislosti na proběhlých událostech. Budu sledovat, jak jednotlivé texty reagují na události, které proběhly během daných demonstrací, jak tyto události využívají ke konstrukci sociální reality konzistentní s neonacistickými politickými cíli, jak lidé stojící za formováním neonacistického diskursu pracují s úspěchy a neúspěchy demonstrací a jak je dokáží využít ve prospěch či neprospěch svých cílů.

OBJEKTIVITA POZNÁNÍ, KRITICKÁ DISKURSIVNÍ ANALÝZA A METODOLOGIE ROZBORU

Pokud je situace definována jako reálná, tak je reálná i ve svých důsledcích, praví Thomasův teorém. Obsah informačních sdělení, jejich jazyk, forma, způsob jejich výměny – to všechno jsou, pokud přijmeme tento poznatek, faktory ovlivňující a formující naše vnímání sociální reality, a tedy i naše jednání. Co je nutné si uvědomit, je fakt, že všechna sdělení mají své původce. Sama skutečnost, že nevznikají v sociálním vakuu, ale že jsou navázána na konkrétní sociální vztahy a situace, v důsledku znamená, že žádné ze sdělení nemůže ze své podstaty být objektivní, neutrální či stojící mimo společnost. Do jejich utváření nevyhnutelně vstupuje faktor moci a samotná sdělení se všemi jejich výše zmíněnými aspekty pak medializují moc v sociálních vztazích, jelikož pomáhají konstruovat sociální realitu takovým způsobem, jak ji vnímá jejich původce. To znamená, že sdělení (včetně jeho charakteristik) nejen něco říká, ale i „něco dělá“ (Austin 2000) – formuje to, jak vnímáme určité sociální situace a jak na ně reagujeme. Objektivizace sdělení by znamenala naturalizaci rozložení sil v diskursivní aréně, a tedy nemožnost reflektovat mocenský souboj na diskursivní úrovni.

Na tyto argumenty reaguje kritická diskursivní analýza (CDA), jakožto interdisciplinární výzkumný nástroj využívající poznatky ze sociologie, lingvistiky či dalších vědních disciplín, ale zároveň i specifický způsob čtení textů beroucí ohled nejen na to, jakou informaci sdělení explicitně poskytuje, ale současně na to, co v jeho textu obsaženo není (co je vynecháno) a co text v dané situaci říká a „dělá“ svým jazykem, svou formou či použitými výrazovými prostředky a v jakém kontextu text vznikl. CDA, vyvinutá v posledních dvou desetiletích 20. století zejména za přispění Teun van Dijka, Normana Fairclougha a Ruth Wodak, zkoumá sdělení, jeho obsah, význam a efekt na sociální realitu, a to v jeho sociálním kontextu. Ve středu zájmu nestojí pouze explicitní, ale i implicitní sdělení textu, které má praktický význam v daném kontextu, a ve všech svých aspektech je formováno sociálními vztahy, které však samo i zároveň formuje. CDA celou problematiku uchopuje skrze pojem diskurs. Jak ukazuje Fairclough (1992), pojem „diskursu“ nabývá v pojetí CDA tří významů: „diskurs jako text“ (lingvistické charakteristiky textu, použitý jazyk...), „diskurs jako diskursivní praxe“ (instituce a situace vztahující se k cirkulaci a konzumaci diskursu) a „diskurs jako sociální praxe“ (praktický ideologický efekt diskursu na sociální praxi). Všechny tyto významy jsou pak chápány jako vzájemně propojené aspekty stejného fenoménu. Např. lingvistické charakteristiky jednotlivých textů je nutné chápat v širším sociálním, politickém, historickém či jiném kontextu, který jim dává relevanci, co se týče praktického dopadu na sociální realitu. Analýza konkrétních sdělení a textů zasazená do širšího kontextu skrze tříúrovňové chápání diskursu tak umožňuje do určité míry propojit mikro- a makro- úroveň zkoumání sociální reality. CDA jako výzkumný přístup, spíše než analytická metoda, napomáhá rozpoznávat ve sdělení momenty moci, nerovnosti, hegemonie či dominance (a jejich směru) a způsob, jakým text konstruuje sociální realitu, respektive působí na sociální vztahy a mocensky manipuluje s obrazem světa. V tomto odkazuje ke svým teoretickým kořenům, mezi něž patří zejména teoretici frankfurtské školy, Habermas, Foucault nebo Bourdieu. Van Dijk (1993: 254) zdůrazňuje, že CDA definuje moc na základě pojmu kontroly: moc skupin či jednotlivců je odvozena od jejich schopnosti kontrolovat činy a myslí ostatních skupin či jednotlivců. Přístup k definici diskursu tuto kontrolu do určité míry umožňuje. Možnost definovat specifický diskurs (ovlivnit to, co se stane součástí diskursu, jaké jsou používány výrazy, slovní spojení, v jakém kontextu...) je tedy zdrojem reproduktivní i represivní moci, což má i praktický efekt. Vzhledem k tomu, že cílem CDA není pouze poznat sociální realitu, ale i příspěvek k rovnějšímu komunikačnímu prostředí (Vávra 2006: 55), nahlíží většinou na sociální problémy z pohledu deprivilegovaných skupin čelících moci. (Wodak 2002: 10) a jejím hlavním bodem zájmu v analyzovaných textech je působení moci směrem shora (Van Dijk 1993: 250). Zaměření CDA na nerovnosti a dominanci implikuje to, že se CDA nesnaží primárně přispět ke specifické disciplíně, škole, teorii či specifickému para-

digmatu. Namísto toho se soustředí na palčivá společenská témata, jimž se snaží porozumět pomocí analýzy diskursu, kterému připisuje zásadní roli v produkci a reprodukci společenských nerovností. (Van Dijk 1993)

Samotná premisa nemožnosti existence objektivního sdělení stojícího mimo společenské vztahy samozřejmě implikuje, že ani výzkumný přístup a výsledky analýzy nemohou být v žádném případě považovány za objektivní, protože i výzkumník či výzkumnice zaujímá ve společnosti určité postavení, které ho/ji vybavuje určitým způsobem vnímání světa. Ostatně, již Karl Popper (1994: 21) upozornil na to, že v sociálních vědách probíhá velmi silná a komplexní interakce mezi zkoumajícím subjektem a zkoumaným objektem, v čehož důsledku jsou výsledky sociálně vědního bádání nevyhnutelně ovlivněny zasazením subjektu v sociálním kontextu. Kritická analýza diskursu toto reflektuje a je otevřeně a přiznaně (což je zásadní premisa CDA, viz van Dijk 2001: 352) vedena z konkrétních a definovaných společenských pozic – jejím výchozím bodem je výzkumný standpoint, respektive od něj odvozená definice sociálního problému. Právě v této skutečnosti spočívá její kritičnost. K analýze už přicházím vybaven souborem hodnot a s ohledem na něj ji provádím. Rozbor neonacistického diskursu, který zde překládám, využívá principů CDA a tak je k němu potřeba přistupovat. Nejde o objektivní a nestranný rozbor, protože toho ani dosáhnout nelze, nýbrž o analýzu vycházející z radikálně demokratického hodnotového systému odmítajícího jakoukoliv ideologii i společenskou praxi vykazující vynucené vztahy dominance a nerovnosti, za nimiž nestojí celospolečenský a všestranný konsensus. Neonacistické hnutí stavící na diskriminačních ideologiích (jako je např. rasismus) je v přímém rozporu s radikálně demokratickými hodnotami a kontrola specifického diskursu neonacistických médií je praktickým uplatněním moci a nástrojem k dosahování cílů spojených s těmito ideologiemi. Od tohoto faktu, který považuji za sociální problém, se ve své práci odrazím a neonacistický diskurs analyzuji s ohledem na něj. Zjištění vyplývající z analýzy jednotlivých textů a z jejich porovnávání vztahují k širokému společenskému kontextu, přičemž kladu důraz především na průběh a okolnosti historických událostí (neonacistické demonstrace).

Jelikož byl cílem mé práce rozbor neonacistického diskursu, bylo nutné provést výběr textů, vhodných k analýze. Princip CDA, jakožto z velké části lingvistického analytického přístupu rozebírajícího doslova každé slovo textu, neumožňuje do analýzy obsáhnout veškeré materiály, které by se daly zahrnout do neonacistického diskursu. Proto jsem se rozhodl zúžit výběr na texty jednoho z nejvýznamnějších neonacistických médií – z internetových stránek Národního odporu², na nichž jsou rovněž zveřejňovány články z jiných neonacistických serverů. Druhým kritériem výběru bylo, aby se přímo týkaly tří demonstrací, na které se zaměřuji. Prakticky výběr probíhal tím způsobem, že jsem prošel veškeré články na zmíněném serveru a vybral z nich ty, které se jakkoliv dotýkaly demonstrací

²<http://www.odpor.org>.

v Janově a v Přerově, ať už to byly upoutávky, pozvánky, reportáže, nebo komentáře. Všechny tímto způsobem vybrané texty jsem v několika krocích okódoval a analyzoval s ohledem na jejich časový sled. Předmětem zájmu byly jazykové prostředky, výrazy, pojmy, slovní spojení, které neonacisté využívají; to, v jakém kontextu dané prostředky využívají; to, co jejich použitím dělají (jak pomocí nich konstruují realitu).

Ve svém textu odkazuji k diskursu Národního odporu a Dělnických listů označením *neonacistický*, původce a aktéry demonstrací označuji jako *neonacisty*. Přestože samotný rozebíraný diskurs s těmito pojmy neoperuje, já se k jejich používání přikláním z důvodu určité návaznosti diskursu a aktivit těchto lidí na nacistickou ideologii, dále pak z čistě praktického důvodu přehlednosti a pojmového odlišení neonacistického diskursu od diskursu mojích práce.

O STAROUSEDLÍCÍCH A CIKÁNECH S MALÝM „C“

Ještě než přikročím k samotné analýze rozvíjení neonacistického diskursu a diskursivní návaznosti jednotlivých textů, je vhodné věnovat pozornost tomu, jak jsou zde konstruováni Romové a Romky a v jakém kontextu se o nich hovoří.

Neonacistický diskurs o Romech bez výjimky referuje jako o *cikánech* (v drtivé většině případů s malým „c“, čímž konstruuje jakési „cikánství“ – spíše určitý soubor vlastností než příslušnost k romskému etniku). Samotné používání tohoto označení zasluhuje bližší pozornost, protože při detailnějším pohledu zjišťujeme, že nejde pouze o neutrální označení příslušníků a příslušnic romského etnika. Výraz *cikán* zde totiž zahrnuje soubor vlastností připisovaných romské etnické skupině. Tyto vlastnosti můžeme v daném kulturně ideologickém kontextu označit jako negativně hodnocené – jde například o lenost, zločinnost, agresivitu, násilnost, lhářství, nepořádnost atd. Zmíněné a další vlastnosti jsou však pomocí velmi jasných slov (vždy, není možné...) konstruovány jako neměnné a biologicky dané na základě genetické výbavy, což ilustruje například následující výrok:

„Vždy je však lehčí žít na úkor a ze strachu druhých. V integraci Cikánovi jednoduše brání onen geneticky zakódovaný **parazitický reflex**. Není možné chtít po cikánech, aby šli proti vlastní přirozenosti a až násilně se snažit o integraci, která je **předzvěstí katastrofy**.“ (Protest.info 2008)

Generalizace vlastností a jejich připisování genetické výbavě souvisí s tím, že Romové jsou v neonacistickém diskursu etnocentrickým způsobem konstruováni jako lidé na nižším stupni evoluce (romské obyvatelstvo je označováno za „hordu“; Planetaopic 2008; tedy za jakési primitivní společenství) než jejich protějšky (k jejich definici a vzájemnému vztahu s Romy se dostanu za okamžik), a z tohoto důvodu i neschopní obrácení k dodržování českých sociálních norem. Pokud shrneme předchozí odstavec, tak neonacistickým diskursem konstruovaní Romové oplývají následujícími charakteristikami: *necivilizovaní, primitivní,*

násilní, líní a nepřizpůsobiví barbarští agresori. Neonacisté se (v tomto okamžiku možná poněkud překvapivě) ve většině případů mívají s výroky týkajícími se tělesných znaků Romů. Nicméně je patrný velký důraz na jejich odlišení od Čechů. Pokud neonacisté hovoří o činech konkrétního člověka, kterého považují za Roma, vždy je tato skutečnost připomenuta a informace o romské národnosti/rase (oba pojmy jsou používány jako synonyma) je zdůrazněna, zatímco jiné informace jsou mimoděk upozaďovány. Neonacistický diskurs takto konstruuje výraznou odlišnost obou sociálních skupin a implicitně říká, že není člověk jako člověk – že původ či rasa jsou relevantní kategorie k posuzování lidí. Příkladem může být následující věta z jednoho z textů:

„Nejznámější záběr je veden na napadení členky DS Lucie Šlégrové jakýmsi Vildou Matejem, cikánským vůdcem Janova.“ (Andrle 2008)

Slovo „jakýmsi“ předcházející jménu, za kterým je zmíněna národnost, ubírá významu osobnosti konkrétního člověka a přenáší pozornost na to, že jde o příslušníka určité sociální skupiny, navíc cikánského vůdce, aby bylo zřejmé spojení nemorálního jednání s nepřítelem, v tomto případě s Romy. Osobnost člověka je diskursivním nástrojem upozaďována a do popředí se tak může dostat spojení s negativními vlastnostmi univerzálně připisovanými Romům. Naopak při pojednávání o obyvatelích Janova (či jiných lidech) považovaných za Čechy je často používáno přívlastek („postarší pán“; AN Střední Čechy 2008; „paní v důchodovém věku“; Andrle 2008; „starší pani“; Aktivisté NO 2008; atd.) vyjadřujících v daném kontextu úctu či jiný pozitivní mezilidský vztah a vyzdvihujících konkrétní osobnost, o níž se pojednává. Češi jsou diskursivně pasováni do pozice vážených osobností, jimž náleží určitá jedinečnost. Oproti tomu Romové jsou v neonacistických textech zbaveni osobní identity a to, co je nejvíce definuje, je jejich národnost/rasa. V tomto momentu opět vyniká konstrukce určité evoluční méněcennosti připisovaná romskému etniku na základě jeho opět diskursivně konstruované geneticky dané pudovosti, která kolektivně definuje všechny jeho příslušníky a příslušnice a zdaleka překonává veškerou jedinečnost, kterou by mohli tito lidé mít. Češství je spojeno s individualitou a civilizovaností, zatímco cikánství s hordovitostí a necivilizovaností („barbarství, necivilizovaná chátka“; Planetaopic 2008).

Jak již jsem ale naznačil výše, diskursivní konstrukce romského etnika dává smysl pouze v opozici k diskursivně konstruovanému českému obyvatelstvu. To je označováno výrazy *starousedlíci* (nejčastěji), *Češi, místní občané, místní obyvatelstvo* atd. Těmito výlučnými označeními zdánlivě odkazujícími především k českému obyvatelstvu dvou měst, o kterých zde mluvíme, však implicitně dochází ke konstrukci Romů jako přistěhovalců, ne-obyvatel, ne-občanů, respektive lidí, kteří v daném městě původně nežili, ale nastěhovali se do něj na rozdíl od *starousedlíků* v nedávném časovém úseku (ten v textech není definovaný) a nemají legitimní nárok podílet se na dění v něm. Časově nezařazený předpokládaný vpád (jakožto

nevítaný a Romy iniciovaný příchod) romského etnika do českých měst je vykreslován jako faktor narušující jejich rovnováhu a bezproblémový život kvůli tomu, že se nově příchozí odmítají přizpůsobit podmínkám pro integraci do společnosti dané lokality, které jsou diskursivně konstruovány jako nevyhnutelně historicky dané (jsou spjaty s kulturou *starousedlíků*, Českých zemí atd.). V pozvánce na litvínovskou demonstraci, která proběhla 17. listopadu 2008, se píše:

„Přijďte podpořit občany litvínovského sídliště Janov, kteří jsou terorizováni nepřizpůsobivými přistěhovalci.“ (Redakce 2008a)

Neonacistický diskurs evidentně pracuje s předpokladem, že kdysi dříve v českých městech existoval bezproblémový život, který byl narušen právě příchodem Romů a jejich nelegitimizovatelného jednání („teror“). Předpokládá se přitom, že již před příchodem těchto lidí existoval jakýsi kodex, jímž je třeba se řídit, respektive, jemuž je třeba „přizpůsobit se“, aby bylo zachováno ekvilibrium života ve městě. Přizpůsobení je v tomto kontextu chápáno jako bezvýhradné přistoupení na onen předpokládaný morální kodex historicky vycházející z kultury Čechů. Nepřizpůsobení je proto hodnoceno jasně negativně. *Nepřizpůsobivost* je zároveň vnímána jako vlastnost nerozlučně spjata s Romskou národností (nelze ji od Romské národnosti odejmout) nebo příslušností k etnické menšině. To znamená, že minoritní etnická příslušnost implikuje „nepřizpůsobivost“ a je hodnocena negativně, protože v daném diskursu tvoří základ veškerých diskutovaných sociálních problémů. V důsledku toho neonacistické hnutí konstruuje etnickou/rasovou/národní segregaci jako jedinou cestu od sociálních problémů. Autor pozvánky na demonstraci v Přerově píše:

„Jediné možné řešení tohoto Systému je logický/nelogický **rovnostářský princip integrace etnických menšin** do většinové společnosti. Rasové či etnické problémy, které pak zákonitě vznikají, Systém okamžitě označí za problémy **třídní/sociální/ekonomické** čímž přesvědčivě odvádí pozornost od pravé podstaty.“ (Aktivisté NO 2009a)

Tato věta dokresluje i to, co jsem nastínil již výše. Totiž jazykové nástroje, jimiž neonacisté dodávají váhu svým tvrzením – opět zde nalzáme slova s definitivním významem („jediné možné řešení“, „zákonitě“) schovaná pod roušku jakési vědeckosti, jejíž zdání je navozováno využíváním cizích slov (popř. takových, které svým významem překračují rámec každodenního uvažování – např. „podstata problémů“) a typického stylu (zvýrazňování, lomítka). Tolik zhruba k podstatě celého sporu, tak jak ho vykreslují neonacisté a na kterém jsou vystavěny příběhy tří akcí, jež zde rozebíráme.

TICHO PŘED BOUŘÍ

Aby bylo možné pochopit kontext první demonstrace, je třeba krátce preferovat o události, na kterou články

týkající se demonstrací zásadním způsobem odkazují. Tato událost předcházející demonstraci proběhla 4. října 2008. Tehdy vyslala Dělnická strana na litvínovské sídliště Janov (kam bylo, velmi ve zkratce řečeno, vystěhováno poměrně velké množství lidí mediálním a politickým diskursem označených za nepřizpůsobivé, kde vzniká mnoho sociálních problémů a kde zároveň existuje početná romská komunita) dvanáctičlennou hlídku svých takzvaných Ochranných sborů s tím, že zde její členové mají zjistit stav teroru (k tomu více v dalších částech textu) romského obyvatelstva vůči bílému českému obyvatelstvu. Hlídka se však na místě setkala s odporem romského obyvatelstva vůči své aktivitě a téměř všemi médii proběhly záběry dvou fyzicky velmi zdatných Romů velmi nevybíravě křičících na velitelku hlídky. Z úst jednoho z nich, Vildy Mateje, tehdy zaznělo: „Co tady děláš? Seber se a jeď, ty kundo špinavá česká, rozumíš? Na co si hraješ? Jako že si fašistka? Chceš, abych tě odved na trasu a šlapalá tam celej život, ty děvko jedna? Nesor mě ti říkám!“³

Janovská demonstrace 18. října do určité míry reagovala právě na tuto událost. Pozvánka na akci nazvaná „Zastavme cikánský teror v Litvínově“ (Protest.info 2008) opět jasně staví do protikladu „původní obyvatel České země“ a „nepřizpůsobivé“ romské obyvatelstvo, čímž samozřejmě diskursivně vytváří realitu duality povahy lidí založené na jejich národnosti/rase, což je logika jasně postavená na rasistické ideologii.

Situace ve městě je definována tak, že Romové každodenně, dlouhodobě a nevyprovokovaně terorizují *původní obyvatelstvo*.

„Hnutí Národního odporu jasně říká NE teroru na původních obyvatelích Českých zemí a plně podpoří tento Veřejný protest proti cikánské nepřizpůsobivosti.“ (Protest.info 2008)

Zmíněný incident, který je diskursivně konstruován jako impuls pro demonstrace, je popisován jako vyvrcholení eskalace („poslední kapka do pomyslného poháru trpělivosti“; Protest.info 2008) a mediální ilustrace tohoto problému, jenž zde existuje delší dobu. Nicméně na historii problémů ve člancích odkaz nenalzáám. Diskurs tímto vyobrazuje existenci *cikánského teroru* jako něčeho všeobecně známého a nezpochybnitelného, čímž umně uzavírá prostor pro diskusi o povaze sociálních problémů v Litvínově a jako jedinou možnou pravdu nabízí své rasistické vysvětlení. Konflikt ze 4. října je rovněž vykreslován jako vyvolaný výlučně ze strany oněch dvou Romů, což je opět umožněno absencí jakéhokoliv uvedení do kontextu, případně zmínky o akci Ochranných sborů, jež měla velmi provokativní charakter. Autor či autorka textu (jméno není uvedeno) pouze odkazuje na „cikánské vystoupení“ či „incident“, jehož průběh není nijak přiblížen. Stejně jako v případě absence důkazů o existenci dlouhodobého *cikánského teroru* v tomto bodě můžeme nalézt princip naturalizace určitého vnímání reality jeho

³Přepis videozáznamu situace z televize Nova.

označením za samozřejmé, a tudíž nezpochybnitelné. Můžeme si ale všimnout, že slovo „vystoupení“ opět ukazuje na aktivního původce konfliktu, což předem legitimizuje následnou reakci. „Rasistické nadávky, výhrůžky, napadání...“ (Protest.info 2008), to jsou činnosti v tomto případě chápány v negativních konotacích a připisované Romům. Takto je umocněn násilnický obraz romských obyvatel. Litvínovskému *cikánskému teroru* je diskursivně připisována podpora ze strany státu. Tedy nejen nečinnost, pasivita a „zbabělost“ policie, ale přímo aktivní podpora. Svůj nesouhlas s tím by měli vyjádřit všichni nespokojení „slušní lidé.“ (Protest.info 2008) Neonacisté a všichni lidé účastníci se demonstrace jsou tak diskursivně pasováni do role slušných a morálně jednajících lidí chránících veřejný pořádek, což však zároveň implikuje párovou kategorii neslušných lidí, do níž zcela zjevně spadají Romové, protože právě oni způsobují celý problém. Ti na demonstraci zváni nejsou.

Za zmínku jistě stojí i zdánlivá drobnost v podobě neobvyklého velkého „V“ ve slovním spojení *Veřejný protest*, což je jev podobný jako neonacisty velmi oblíbené používání velkého „S“ ve slově *Systém* označujícím odosobněné ztělesnění útlatku, které by se dalo popsat jako něco na způsob Orwellova Velkého bratra (ke kterému mimochodem odkazují i použité výrazy jako „ideo-policie“; Andrlle 2008; a podobně), ovšem ve skutečnosti pochází z *Turnerových deníků*, velmi zásadní neonacistické knihy. Veřejnosti je tedy přikládána určitá významnost. Jako by hlas *Veřejnosti* byl tím, co protestující vede a v čím zájmu jedná. Protestující jsou tím dosazeni do pozice úctyhodných strážců jednohlasně vyjádřeného zájmu *Veřejnosti* (opět nutno podotknout, že tato množina zahrnuje pouze bílé české obyvatelstvo, což posiluje dělení lidí na bílé a nebílé, a tedy rasistickou konstrukci reality). Zároveň tím je mimoděk zaháněna představa o akci pro úzkou, sektě podobnou, skupinu sobě navzájem známých osob, a naopak vyjádřena otevřenost lidem pohybujícím se mimo neonacistické kruhy.

Výše rozebraná pozvánka nijak zvlášť nevystupuje z řady mnohých demonstrací a akcí, které byly v té době osobami z neonacistického okruhu pořádány téměř každý víkend. Zajímavá změna přišla až po konání celé akce.

NÁRODNÍ VZEPJETÍ POD NEONACISTICKOU TAKTOVKOU

Bouřlivé události v Janově vyvolaly poměrně velké množství shrnujících, rekapitulujících a hodnotících článků, které v mnoha ohledech vykazovaly podobné rysy. Abych navázal na předchozí odstavec, začnu opět od neonacistického pohledu na situaci v Litvínově. Snad nejlépe to ilustruje následující věta:

„Kdo neví, co je to beznaděj bílých lidí v rodném kraji, okupovaném hordou nepřizpůsobivých barevných přivandrovalců, mohl se včera zajet podívat do severočeského Litvínova.“ (Planetaopic 2008)

Jde v podstatě o ten samý náhled, jaký jsem diskutoval již výše: původní české (bílé) obyvatelstvo je terorizováno

a utiskováno přistěhovalým primitivním a nepřizpůsobivým romským etnikem. Kdyby Romské etnikum nevyeskalovalo situaci (citovaná věta tomuto tvrzení dodává důvěryhodnost, ve smyslu „pokud jste nevěřili, tak včera jste se mohli přesvědčit na vlastní oči“), nedošlo by podle neonacistů ani k masivní demonstraci.

„Cikáni v naší vlastní zemi vyhlásili nám, Čechům, válku. Vyzývali nás na boj o existenci našich lidí nejen v Janově, ale v každém z měst v naší vlasti. A česká radikální mládež tuto výzvu přijala!“ (AN Střední Čechy 2008)

„Shromáždění pro-národních aktivistů je reakce na vulgární útoky cikánských násilníků při nasazení Ochramných sborů Dělnické strany (OD-DS) a také na nečinnost místních úřadů a policie nejevící zájem tuto vzniklou situaci řešit.“ (Andrlle 2008)

Celá demonstrace je v daném diskursu pouhou reakcí na nemorální samovolnou agresi romského etnika. Odtud se odvíjí celý příběh tak, jak ho rozebírané články vykreslují.

V prvé řadě je nutno zmínit, že demonstrace není konstruována jako obyčejná reakce na teror, nýbrž jako morální povinnost (viz výše). Jde totiž o samotnou existenci českého (bílého) národa, který představuje nejvyšší kulturní hodnotu, a to zvláště oproti „primitivní“; (FF 2008); (barbarské) romské kultuře (respektive pudovosti). Rasistická ideologie je v tomto diskursu vsudypřítomná. Ačkoliv je problém diskursivně konstruován tak, jako by jeho rasový rozměr byl odvozen z analýzy situace, ve skutečnosti stojí rasistická ideologie v základu textů a problémy jsou konstruovány na jejím základě.

Jak jsem ukázal výše, soužití „původního obyvatelstva“ s romským etnikem je vykreslováno jako problémové a nepřírozené, a to již ze samotné podstaty toho, že jde o soužití dvou různých etnik/národů/ras, které mají geneticky dané odlišné vlastnosti. Nelegitimita pobytu Romů na českém území se odráží od tohoto argumentu a vychází z předpokladu, že české etnikum zde bylo dříve („původní obyvatelstvo“ Protest.info 2008; „starousedlíci“ [Andrlle 2008], ...), zatímco romské přišlo později („přistěhovalci“ [Redakce 2008a], „přivandrovalci“ Planetaopic 2008; „přivavice“; Planetaopic 2008; ...), odmítá a ze své přirozenosti nemůže přistoupit na český kulturní kodex a z tohoto důvodu nemá nárok zde pobývat. Vzhledem k tomu, že státní moc včetně policie je zkorumpovaná, slouží blíže nespécifikovaným osobním zájmům a není schopna správně analyzovat situaci, starousedlíci jí již nedůvěřují a ve své zoufalosti se obracejí na hrstku těch, kteří nepodlehli mediální propagandě Systému a rozpoznali, že český národ je v ohrožení. Touto hrstkou jsou právě neonacisté. Ti podle příběhu nepřijeli do Janova z vlastní iniciativy, ale na popud zoufalého a masového volání po pomoci od zdejších občanů (míněno českých – Romové do množiny občanů v rozebíraném diskursu nespádají, což lze chápat jako další z nástrojů jasněho označení nepřítel

a jeho diskursivního zbavení práv zahrnutých v pojmu občanství).

„Všude byli vidět postávající bílí lidé, Češi jako my, kteří v nás viděli svou jedinou spásu, jedinou sílu, která přijela zkrotit teror šířící místní barevnou lůzu.“ (Planetaopic 2008)

V tomto bodě nacházíme legitimizaci celé akce a neonacistické hnutí si diskursivně kryje záda proti nařčení z toho, že jeho stoupenci a stoupenkyně vyvolali nějaký konflikt. Celá akce je konstruována pouze jako reakce. A ta je konstruována jako morální povinnost. V jednom ze článků se píše:

„Vzhledem k událostem, které nejsou lhotejně snad žádnému nacionalistovi, vydává se do Litvínova početné zastoupení nejen aktivistů DS, ale vůbec nespokojených lidí.“ (Andrle 2008)

Slovo „lhotejnost“ znovu naznačuje, že účast na demonstraci není v rozebíraném diskursu chápána jako pouhé osobní rozhodnutí a vyjádření nespokojenosti, nýbrž jako morální povinnost. Protest včetně pouličních střetů a násilností může díky tomu být popisován jako boj za svobodu a demokracii, jakožto celospolečensky (ve smyslu civilizované „bílé“ společnosti) vnímané pozitivní hodnoty, k jejichž dosažení je možno použít jakýchkoliv prostředků. Protestující jsou explicitně postaveni do role „osvoboditelů“ (Planetaopic 2008) vykonávajících morální povinnost a celá situace je postavena do paralely s listopadem 1989, což plní funkci posilovače důvěryhodnosti tvrzení, že jde o boj za svobodu. Nicméně příliš sametový dojem diskurs nevytváří. Celá akce je velmi často popisována za použití vojenské terminologie. Střety, ke kterým došlo, jsou vyobrazeny jako začátek rasové války, na jejíž jedné straně stojí nepřizpůsobiví romští *okupanti* (neboli aktivní agresoři) chránění „tyranem v čele města“; (Planetaopic 2008); (aktivní kolaborant) a policií ochraňující zájmy nelegitimního *Systému* (aktivní služebnictvo kolaborantů) a na druhé straně osvoboditelští bílí čeští „válečníci“ (Planetaopic 2008) masivně podporováni utiskovaným a nejen nespokojeným, nýbrž přímo nahněvaným českým obyvatelstvem. Legitimita činnosti policie je kromě toho, že jí je připisováno „nesmyslné“ (AN Střední Čechy 2008) maření osvoboditelských aktivit protestujících, diskursivně podkopávána i upozorňováním na násilí na „civilistech“, tedy množině českého obyvatelstva neprotínající se s množinou neonacistek a neonacistů (ne-civilistů, tedy bojovníků, revolučního předvoje), a to zvláště nemorálním způsobem, např. útočením i na ty, kteří jsou považováni za slabé. To ilustruje například část textu:

„S tím největším potěšením napadali na náměstí jak nás, tak právě i civilní bílé litvínovské obyvatelstvo, samozřejmě včetně starců, žen a dětí.“ (Planetaopic 2008)

„Výbušky, které jsou zdraví nebezpečné a policie by je neměla vůbec používat, **dopadají mezi**

ženy a mládež, které radikálové chrání štíty před útoky policie.“ (AN Střední Čechy 2008)

Státní moc zde není nic jiného než nemorální instituce aktivně stojící Veřejnosti v cestě ke svobodě.

Místní nefigurují v roli pasivních přihlížejících, nýbrž pomáhají ilegálním, leč legitimně jednajícím partizánským skupinkám neonacistů.

„Lidé nám mávali a zdravili nás, místní dívky nám z vlastní iniciativy ukazovali nejschůdnější cestu k Janovu i s varováním, kde číhají těžko oděnci, a s radou, kudy se jim můžeme nejlépe vyhnout. Všude byli vidět postávající bílí lidé, Češi jako my, kteří v nás viděli svou jedinou spásu, jedinou sílu, která přijela zkrotit teror šířící místní barevnou lůzu.“ (AN Střední Čechy 2008)

Podpora ze strany „původních obyvatel“ je konstruována jako masivní a někdy téměř připomíná scény z válečných filmů. Pompézní příjezd milovaných osvoboditelských vojenských (disciplinovaných) jednotek.

„Seřazeni v šiku skandují nacionalistická hesla a za potlesku několika stovek litvínovských občanů, kteří je přišli podpořit, dorážejí na náměstí.“ (AN Střední Čechy 2008)

„Atmosféra je přímo skvělá a již v tomto momentě se jedná o zcela průlomovou akci, kterou podpořilo více ‘normálních občanů’ než ‘extremistů’.“ (AN Střední Čechy 2008)

Zásadním zjištěním pro tuto práci je, že celá Litvínovská akce je v neonacistickém diskursu konstruována (a to i explicitně) jako průlomový okamžik otevírající cestu k určitým, ne zcela jasně definovaným, politickým cílům. Použité výrazy, zvolená slova a jiné praktiky otevřeně i podprahově říkají: rasová válka začala, revoluce vedoucí ke svržení *Systému* je tady a my jsme její hrdinové, už není čeho se bát, jsme silní, vítězství je naše, pojďte se připojit, pravda je na naší straně.

LITVÍNŮV PODRUHÉ

Úspěch akce v Litvínově neonacistické hnutí výrazně motivoval k dalším činnostem a ani ne měsíc po ní byla do Litvínova svolána další demonstrace. Již pozvánka na ni rozvíjela specifický diskurs, který se vyprofiloval v reportech z 18. října, a pomocí něj vytvářela a posilovala neonacistickou konstrukci sociální reality popsanou v předchozích odstavcích. Samotný název – *Proti pozitivní diskriminaci a policejnímu násilí* – odkazuje k určité nespravedlnosti, v tomto případě spojené se zvýhodňováním (blíže nespecifikovaným) romského etnika a neetickou činností policie. V pozadí celé nespravedlnosti je opět konstrukce rasového konfliktu vyvolaného Romy.

„Přijďte podpořit občany litvínovského sídliště Janov, kteří jsou terorizováni nepřizpůsobivými přistěhovalci“ (Redakce 2008a)

Na straně nepřizpůsobivých tyranů stojí i policie a celý stát. Název demonstrace má ale dvojí smysl. Používá totiž proti protivníkům jejich vlastních zbraní, když jim připisuje charakter, který sami považují za špatný či nemorální. Sděluje v podstatě, že nepřítel neonacistické hnutí obviňuje z něčeho špatného, ale přitom je toto obviňování pouze zástěrkou toho, že zlo páchá on sám.

Je vhodné si všimnout i rozvíjení mýtu začínající revoluce a výjimečné síly protestujících z 18. října, jíž se stát nebývalým způsobem obává:

„Náš odpor vzbudil mezi vládci ČR nebývalou hysterii.“ (Redakce 2008a)

„Ověřuje se i informace, že policie tohoto státu chce proti svým občanům poprvé v historii použít i gumové projektily.“ (Redakce 2008a)

Definice protivníka jako slabého a situace jako bezprecedentně vyescalované (to ilustruje i poslední citovaná věta, která de facto říká, že Systém ještě nikdy nebyl v takovém ohrožení, aby bylo třeba použít gumové projektily, a že neonacistické hnutí je obzvláště silné), samozřejmě plní funkci povzbuzení k další aktivitě vedoucí k jeho porážce. Konkrétní příklady síly hnutí navíc tvrzení dodávají na věrohodnosti. Přesně v tomto momentu je vidět, jakým způsobem dokázaly události v Litvínově posílit diskursivní praktiky směřující k neonacistickým politickým cílům.

Druhá demonstrace v Litvínově je popisována jako pokračování započaté vzpoury proti utlačitelskému Systému, respektive rasové války a opět jako jasně úspěšná z důvodu účasti okolo 1500 (Aktivisté NO 2008) osob „včetně několika stovek nespokojených bílých obyvatel Litvínova.“ (Aktivisté NO 2008) Násilí, ke kterému došlo, je zcela jasně připsáno policii svévolně napadající lidi, kteří se po dlouhé době pod útlakem vzbouřili, ovšem nepřišli s cílem nikoho napadat. Násilí je tudíž chápáno jako negativní, a to jak po morální, tak po legální stránce.

„Po chvíli, kdy se průvod zastavil, na něj policisté zaútočili rozbuškami a policejní jízdu. Účastníci průvodu přitom nebyli nijak vyrozuměni, že policie připravuje zásah, ani o jeho důvodech, a průvod nebyl ani zakázán. Útok policie byl tedy bezdůvodný a nezákonný. Brutalitu policejního útoku umocňuje fakt, že se v průvodu nacházelo i mnoho starších osob, žen a dětí.“ (Sedláček 2008)

Nemorální a nelegální je podle neonacistického diskursu násilí ze strany policie či Romů, ne už tak ze strany protestujících. Ti totiž bojují za dosažení nezpochybnitelně morální hodnoty lidské svobody, a to spočívá v odstranění utlačitelského Systému, a především rasové/národní diskriminace (v tomto kontextu je národ nejen sociální,

ale i biologickou jednotkou). Nárok na pozitivní sociální hodnoty je ohraničen pojmem rasy/národa.

Jestliže byla předchozí demonstrace považována za průlomovou, v tomto případě jde o skutečný milník, a to nejen na poli neonacistických aktivit. Počátek masové národní revoluce, říká neonacistický diskurs.

„Jednou to bude téma školních prací, kde budou studenti rozebírat příčiny, chronologicky řadit data a zkoumat, čím se toto město v Krušných horách zasloužilo o to, že právě zde přeskočila ona pomyslná jiskra revoluce?“ (Aktivisté NO 2008)

Pokud byly v dřívějších textech používány vojenské metafory evokující jakýsi fantastický příběh, zde jdou autoři a autorky článků ještě dále a předpovídají událostem ze 17. listopadu 2008 místo v budoucích učebnicích dějepisu (v jazyce jednoho z textů jde o „Dějiny rasy“; FF 2008). Význam akce je diskursivně vyzdvížen mezi nejvýznamnější evropské historické události. Použitý jazyk má evidentně mobilizační cíl.

„Oheň vzpoury může zažehnout salva z pušek jako v Lexingtonu a Concordu v roce 1775, nebo salva z děla Bastily jako v roce 1789. Nebo policejní výbušky a slzné granáty jako v Litvínově v roce 2008.“ (Aktivisté NO 2008)

Jak vidno, význam situace je přiziven i použitým romantickým jazykem navozujícím asociaci s velkými historickými revolucemi. Doslova se zde říká: „My jsme ti, kdo třese dějinami, připoj se a slávu získáš i ty!“

Ještě větší prostor tentokrát získalo chování bílých obyvatel Janova, jakožto nejdůležitější prvek legitimizace neonacistických akcí. Zatímco na předchozí akci tito lidé pouze podporovali protestující, zde už se mluví přímo o jejich hněvu, což konstruuje ještě větší napjatost, a tedy i revolučnost situace. Neonacistický diskurs je tak staví do pozice těch, kdo inspirují k násilnému odporu vůči svévolné a nevyprovokované brutalitě policie alias „zrádců národa“ (Aktivisté NO 2008) ve službách despotického Systému, ale i vůči „cikánskému teroru“.

„To kolem nás byl poctivý lidský hněv a jednotné přání už konečně začít jednat. Žádná integrace a žádné sociální inženýrství. Ti lidé tam pamatovali doby, kdy jejich sousedství bylo bílé, a přáli si, aby takové bylo zase. A proto jsme teď šli jejich ulicí, odhodlání jim jejich sny splnit.“ (Aktivisté NO 2008)

Tento odstavec vhodně ilustruje, jak neonacistický diskurs klade protestující do pozice předvoje, který umožňuje „původnímu obyvatelstvu“ dosáhnout jeho největších, ale doposud nepřiliš projevovaných tužeb spočívajících v návratu k přirozenosti. Ona přirozenost tkví v odstranění rasové různorodosti obyvatelstva „Českých zemí“ (tento výraz opět zdůrazňuje význam časové epochy, kdy byl český národ údajně silný). Důležité ale je si uvědomit,

že zároveň toto tvrzení říká, 1) že rasová různorodost je nepřírozená, 2) že stav „rasové čistoty“ nezpochybnitelně existoval a byl spjat výhradně s pozitivními hodnotami a 3) že návrat k původnímu stavu je možný.

Síla protestujících, vycházející z disciplíny a národní hrdosti, je demonstrována napínavými příběhy z „bitovního pole“ (Aktivisté NO 2008) za využití vojenských a sportovních metafor a podobných jazykových prostředků. Konec střetů protestujících s policií je pak vykreslován jako sled „zoufalých“ (Aktivisté NO 2008) útoků policie a nepřehledná situace vyústující ve stažení se neonacistů a neonacistek. Nejde tedy o jejich porážku, ale o taktický, vojenský krok. Diskursivně je nastolována situace, kdy síla hnutí zůstává neoslabena. Hnutí je stále stejně silné, jen je férové a dalo Systému „oddychový čas“ (Redakce 2008b), aby později zasadilo smrtelnou ránu.

„VĚCI SE DÁVÁJÍ DO POHYBU“ (REDAKCE 2008B)

Dovětkem ke dvěma demonstracím v Janově je fakt, že neonacistické hnutí si diskursivně připisuje zásluhy na tom, že se stát začal o tamější situaci zajímat.

„Dokázali jsme, že změna je možná. Dokázali jsme tento stát přinutit k akci a dokážeme to znovu.“ (Redakce 2008b)

Absence další akce v této lokalitě není prohrou či výrazem slabosti hnutí, nýbrž, stejně jako ústup v závěru druhé demonstrace v Litvínově, strategickým rozhodnutím. Svou misi zde neonacisté a neonacistky prozatím splnili, nicméně redefinován byl celý cíl mise. Deklarovaná potřeba osvobodit občany od cikánského teroru je odložena, a postačuje zájem Systému o problematiku.

„A protože naším cílem rozhodně nejsou bezduché potyčky s policií, dáváme nyní tomuto státu oddychový čas, aby ukázal, zda je schopen problémy svých občanů s Cikány řešit.“ (Redakce 2008b)

Nicméně pojem Systém je stále zasazen v negativních konotacích. Zablokování ulic občanskými sdruženími pomocí nahlášení nejrůznějších akcí je zde „jinou věcí“ (Redakce 2008b) a s tím, že se v Janově do konce roku nebude konat žádný protest, to, jinými slovy, nemá žádnou souvislost. Každopádně tento akt je výrazem pošlapání svobody a práv obyvatel Litvínova.

„Ale ve chvíli, kdy jsme na problémy upozornili a lidé vyšli masově do ulic, Židé přispěchali a na místní radnici si pro svá fingovaná shromáždění zablokovali většinu ulic na každý den nejméně půl roku dopředu (více např. zde). Lidem z Litvínova tak zabránili v možnosti uplatnit své shromažďovací právo.“ (Redakce 2008b)

Zároveň ve zmínce o tom, že ulice byly zablokovány židovskými spolky (nevyprovokovaně – blokování ulic je zde vytrženo z kontextu předchozích událostí, čímž je

oněm spolkům připisována aktivní sabotáž zájmů *Veřejnosti*), nalézáme diskursivní legitimizaci antisemitského jednání.

„Židé se pak nemohou divit sílícímu antisemitismu. Pokud budou Čechům házet klacky pod nohy, nemohou doufat v naši lásku a přátelství.“ (Redakce 2008b)

Tato věta opět implikuje to, že být Čechem či Češkou se vylučuje s judaismem a že lidé označení za příslušníky a příslušnice židovského národa (mechanismus labelingu není ani v náznaku zmíněn, což může znamenat i to, že takto může být označen téměř kdokoliv) rovněž přirozeně nepatří na území Českých zemí.

S opuštěním Litvínova je však deklarováno spuštění aktivit ve zbytku ČR. Rasová válka se diskursivně rozšiřuje na celé české území.

„Všude, kde jsou naši lidé utlačováni a marně čekají na pomoc státu, tam budeme my, aktivisté svobodného odporu.“ (Redakce 2008b)

PŘEROV

První z lokalit, kde měly být zopakovány výjimečné události z Litvínova („Schyluje se k druhému Janovu?“; Dělnické Listy 2009; – Janov je zde již terminus technicus, něco přelomového a vývojově zcela zásadního), je Přerov. Diskursivní praktiky a argumenty předem legitimizující „zásah“ neonacistického hnutí jsou totožné s těmi, které jsou popsány výše – situace je definována tak, že romské etnikum terorizuje místní obyvatelstvo, státní instituce jsou nečinné, či dokonce Romy v jejich nemorálním počínání podporují, bílé obyvatelstvo Přerova silně volá po příchodu neonacistů a neonacistek a ti na jejich volání odpovídají.

„Autonomní nacionalisté společně s aktivisty svobodného Odporu budou v Přerově demonstrovat proti černému rasismu. Město uprostřed Moravy s necelými padesáti tisíci obyvateli je nechvalně známé kriminalitou místních cikánů. Jejich agresivita již dosáhla takových rozměrů, že ohrožuje běžný život slušných a pracujících občanů. Tamní radnice je bezradná... Výsledkem jsou zničené životy slušných lidí a stoupající drzost cikánských parazitů, pro které je život v systému sladkým rájem.“ (Dělnické Listy 2009)

Novým fenoménem v rozebíraném diskursu je velká pozornost věnovaná tématu rasismu, a to pravděpodobně v reakci na negativní mediální odezvu, která následovala po akcích v Janově. Explicitní rasismus je pečlivě skrýván (krytí před nařčením) a argumentace je latentně postavena na výše popsané teorii o *původním obyvatelstvu* utlačovaném přistěhovalci, jejichž kulturně-rasový kód jim neumožňuje asimilaci, což znamená, že zde nemají právo pobývat. Celá demonstrace navíc nese název *Proti*

černému rasismu. Ten sice vyjadřuje negativní postoj vůči rasismu, ale zároveň implikuje zásadní rozdílnost mezi lidmi na základě barvy kůže a onen negativní význam je rasismu přikládán, pouze pokud jde o rasismus lidí považovaných za černé.

Pozvánky do Přerova se navíc snaží zdiskreditovat nálepky rasismu, xenofobie, popírání holocaustu atd., které jsou neonacistickému hnutí přikládány. Snaží se o to použitím několika diskursivních praktik. Jednou z nich je legitimizace takto označených činností pomocí spojení s bojem za svobodu, jako celospolečensky pozitivně hodnocenou hodnotou. Neonacistické hnutí je zde vnímáno v podstatě jako hnutí disidentů, což je obzvláště v našem kontextu velmi citlivé téma a má velkou diskursivní sílu. Nálepky jsou označeny za výtvar mediální manipulace, za kterým stojí despotická moc, a tím ztrácejí svou důvěryhodnost (nejen nálepky, ale i samotná média), protože despotická moc, která za nimi stojí, se vylučuje s ideálem svobodné společnosti. Označení nálepek za nástroj politického boje proti hnutí je velmi silný nástroj k jejich diskreditaci.

„Okamžitou izolaci cikánských rasistů, oddělit je od společnosti, které si neváží, nikdy nevážíli a vážit nebudou. Když se u nás může každý den veřejně mluvit o izolaci extremistů – jinak řečeno: slušných lidí, kteří mají jiný názor, než je ten oficiální – nevidím jediný důvod, proč bychom nemohli volat po přísné izolaci násilníků, zlodějů a rasistů. . . . Systém vyhrožuje kriminálem každému, kdo veřejně vystupuje proti černému rasismu. To taky o něčem svědčí.“ (Dělnické Listy 2009)

Na druhou stranu jsou činnosti a hodnotové systémy označené zmíněnými nálepkami vyobrazovány jako něco zcela normálního, a to například pomocí využití rozhovoru s mladým aktivistou vystupujícím jako zcela běžný mladý muž. Jeho kredibilitu navíc zvyšuje zmínka o tom, že studuje vysokou školu. Mladý, chytrý, svobodomyšlný student, jakožto živý ideál boje za spravedlnost a svobodu, chtělo by se říct. Zároveň však zcela řadový neonacista. Sdělení je jasné: neonacistické hnutí je hnutím mladých, otevřených, chytrých lidí bojujících za svobodu. Moderních „Robinů Hoodů“ (AN Střední Čechy 2009a).

Ačkoliv byla již v předchozích článcích vyjádřena odhodlanost zopakovat násilnosti z předchozích dvou demonstrací, před Přerovem si neonacisté snaží udržet obraz konzistentní s výše vylíčenými charakteristikami a deklarují nenásilný přístup k celé akci, pokud však nedojde k vyhrocení situace ze strany policie.

„Máme řádně nahlášený protestní pochod a já nevidím žádný důvod, proč bychom se měli prát s policií nebo někým jiným. Pokud ovšem dojde k našemu bezdůvodnému napadení, tak jako se tomu stalo loni v Janově, hodlám chránit své zdraví a svůj život, stejně jako své kamarády. Rozhodně nebudu nečinně přihlížet, jak

policejní dělobuch opět mrzačí naše lidi nebo policejní jízda najíždí na mladou bezbrannou holku.“ (Dělnické Listy 2009)

V důsledku je sdělení takové, že pokud čtenář či čtenářka následně uvidí v televizi či jinde násilné střety z Přerova, může si být jistý či jista, že byly vyprovokovány policií a že protestující pouze našli hrdost (morálně pozitivní hodnota) ochraňovat se proti bezdůvodnému napadení. Neonacisté si tímto diskursivně kryjí záda před nařčením z nemorálního jednání.

Samotná akce byla pro neonacistické hnutí neúspěchem. Nejen kvůli zhruba poloviční až třetinové účasti oproti druhé akci v Litvínově, ale i kvůli mnohem menší podpoře obyvatelstva Přerova. Texty rozebírající přerovskou demonstraci tento neúspěch sice připouštějí, ale opět nalézáme diskursivní praktiky, které neúspěch určitým způsobem zlehčují. Jednak můžeme pozorovat explicitní deklaraci „sebekritičnosti“ (AN Střední Čechy 2009b) v hodnocení, která v důsledku čtenářům implicitně říká, že situace nebyla tak špatná, jak se může z textu zdát. Na druhou stranu je část neúspěchu svalována na nedostatečnou propagaci způsobenou nespravedlivým bojkotem médií (aktivních služebníků kolaborantů) a na „cikánský teror“ stojící za strachem místních bílých občanů přijít vyjádřit podporu demonstraci.

„Nejspíše stejně jako v Janově budou tito lidé za podporu radikální mládeže terčem dalších útoků cikánských kriminálních.“ (AN Střední Čechy 2009b)

Jinak řečeno, malá účast místních tak vlastně není dána jejich malou podporou demonstrujícím, ale zastrašováním lidí, kteří by jinak přišli, a záškodnickým působením médií.

I v Přerově došlo na násilnosti. Neonacistický diskurs je popisuje jako vyvolané policií.

„Od začátku pochodu provází akci provokace různých individuů. Tyto incidenty mají za cíl vyvolat násilnosti a dopouštějí se jich povětšinou policisté převlečení za antifašisty.“ (AN Střední Čechy 2009b)

I zde jde o stejný princip legitimizace násilností, jaký jsem výše popisoval již několikrát. Použití násilí ze strany neonacistů je konstruováno jako činnost, která je legitimizována vyššími zájmy, za nimiž stojí svoboda a prospěch celé společnosti. Zákon sice stojí na straně brutálně a neadekvátně jednajících státních složek, ale morální zájmy stojí na straně neonacistického hnutí. Výsledkem střetů byli zranění neonacisté. Ti jsou v souladu s diskursem hrdosti prezentováni jako oběti v rasové válce na cestě za svobodu.

„Pro vás jsme bojovali a pro vás jsme krváceli a jsme ochotni to udělat znovu. Kdekoliv v této zemi.“ (Aktivisté NO 2009b)

Od osvoboditelství se protestující dostávají až do role mučednictví. To podprahově říká, že v neonacistickém hnutí existují možnosti seberealizace a dosažení úcty ze strany mnoha dalších lidí, což plní náborovou funkci.

ZDÁNÍ RASOVÉ VÁLKY VE TŘECH KROCÍCH?

Přerovskou akcí série velkých neonacistických pokusů o veřejné pogromy na romské etnikum prozatím skončily, nicméně vybudován byl diskurs, který je velmi srozumitelný pro některé části české populace, a to i kvůli jeho navázání na konkrétní problémy, s nimiž se tyto skupiny potýkají. V základu neonacistického diskursu stojí ideologie, která předpokládá to, že charakterové rozdíly lidí jsou genetického původu, jsou dány přírodou, a jsou tedy neodstranitelné, což legitimizuje používání konceptu rasy. Ruku v ruce s tímto předpokladem jde i předpoklad evolučního rozdílu mezi bílou rasou a jinými rasami, v tomto případě rasou „cikánskou.“ Nižší evoluční stupeň cikánské rasy způsobuje její primitivní chování (nikoliv jednání), a právě to je konstruováno jako původce všech sociálních problémů vznikajících na území *Českých zemí*. Ostatně, samotné používání označení *České země* implikuje historický nárok českého národa na toto území. Národ, etnikum a rasa jsou přitom v neonacistickém diskursu splývající pojmy označující společenským, historickým a biologickým vývojem dané fyzické, psychické i kulturní vybavení člověka.

Diskurs, tak jak se vyvíjel v průběhu sledovaných cca 7 měsíců, které uběhly od prvního incidentu v Litvínově po hodnocení demonstrace v Přerově, vytváří realitu, v níž vypuká rasová válka vyprovokovaná pudovým *cikánským terorem*. Bílé (a civilizované) české obyvatelstvo je však odhodláno teror po dlouhých letech útlu ukončit a neonacistické hnutí plní roli revolučního předvoje sestávajícího se z hrdých, uvědomělých osvoboditelů – Robinů Hoodů – majících plnou podporu obyvatelstva a připravených pro dobro národa položit svůj život. Tomu odpovídají i sebeoznačení (vlastenci, národovci, mládež, osvoboditelé...) oplývající v dominantním společenském diskursu veskrze pozitivním významem. Proti „osvoboditelským silám“ stojí v první řadě samo utlačitelské romské etnikum, jemuž je ovšem připisována určitá primitivnost a pudovost, a nepředstavuje tudíž závažnější hrozbu, a to ačkoliv zásah právě proti němu je hlavním legitimizujícím argumentem všech rozebíraných akcí(!). Mnohem větší nebezpečnost je přikládána *Systému* – nadosobní entitě zosobňující despotickou vládu, za níž ale stojí židovský národ konstruovaný jako nepřítel přirozeného nezvráceného stavu společnosti spočívajícího v rasové čistotě. *Systém* v tomto diskursu disponuje obrovskou mocí, protože ovládá jednak státní ozbrojené složky, ale i média, takže je schopen manipulovat prostými lidmi (nikoliv však revolučním předvojem), a pokud je nedokáže zmanipulovat, použije vůči nim zastrašování a síly.

Jednotlivá vyprávění velmi pružně reagují na události, které proběhly v oněch sedmi měsících a udržují konzistenci diskursu tak, aby byl stále navázán především

na problémy dotýkající se obyvatel cílových měst, ale i celé ČR, a aby ideologická složka zůstala co nejvíce zakryta (ve stejný moment ovšem dochází i k legitimizaci ideologie stojící v pozadí celého diskursu). S každým úspěchem se diskursivně přibližuje rasová válka a národní revoluce vycházející z mas běžných bílých lidí (*Veřejnosti*) a neúspěchy jsou vysvětlovány těžkými zásahy ze strany *Systému*, který je nadosobní entitou stojící ruku v ruce s Romy proti lidem (bílým Čechům), za nimiž jako ochránci jejich zájmů stojí neonacisté. Rozlišení na my a oni je velice zřetelné a jasné. Je patrné, jak první událost v Janově odstartovala diskurs konstruující situaci rasových nepokojů, tedy střetů mezi dvěma rasami, nikoliv mezi dvěma skupinami obyvatel bez mandátu jednat za celou rasu (pokud vůbec přijmeme konstrukci rasy). To mohlo mít za následek silnou mobilizaci lidí z neonacistického hnutí, kteří jednoduše chtěli být u toho. Zároveň se dá předpokládat mobilizující účinek i na velké množství fotbalových chuligánů, již přijeli na druhou Janovskou demonstraci ve velkém počtu, a to z prostého důvodu, že zde existoval předpoklad, že dojde k jimi vyhledávaným pouličním střetům.

Druhá demonstrace, těšící se větší návštěvnosti lidí jak z okruhu neonacistického hnutí, tak mimo něj, a vyznačující se množstvím a nebývalým rozsahem násilností pak umožnila diskursivně konstruovat realitu celospolečenských rasových nepokojů, na níž mohl navázat pokus o zopakování situace v Přerově. Tam se akce sice setkala s neúspěchem, ale diskurs musel zareagovat takovým způsobem, aby si udržel konzistenci. Malá účast neznamená to, že by opadlo odhodlání bílých českých lidí bojovat proti současné situaci (explicitně řečeno, vymýtí romské etnikum), ale že despotický *Systém* mobilizoval velké množství prostředků k potlačení revoluce. To také naznačuje, že *Systém* je slabý a že tyto zásahy jsou projevem jeho zoufalých křečí. I úspěšný policejní zásah proti protestujícím je diskursivně obrácen proti *Systému*, když je vyobrazen jednak opět jako jeho smrtelný záškrub, ale také jako chytrý taktický krok neonacistického hnutí v cestě za jeho cílem. Neúspěch se stává úspěchem a reputace hnutí zůstává nedotčena.

ZÁVĚR

Neonacistické hnutí zcela evidentně dokázalo využít diskursivních praktik k navázání své ideologie na sociální problémy, se kterými se potýká část českého obyvatelstva. Navíc poměrně pružně zareagovalo na aktuální události (demonstrace a jejich průběh) a nejenže udrželo konzistenci diskursu, ale velmi obratně jich využilo k promísení rasistické ideologie se sociálními problémy. Neonacistický diskurs operuje s jazykem a událostmi takovým způsobem, že vytváří atmosféru strachu z násilných etnických nepokojů vyvolaných Romy (skupinou definovanou na základě národa-rasy), jimž je připisován vrozený zločinný charakter. Konflikty a demonstrace, ke kterým došlo, jsou vykreslovány jako eskalace nepokojů, kdy se strana „dobrá“ (neonacisté podporovaní bílým obyvatelstvem)

postavila na obranu proti straně „zla“ (Romové jako násilná terorizující nepůvodní etnická skupina) a konstrukci jednání strany „dobra“ jako obranného jsou v důsledku legitimizovány i neonacistické násilnosti. Kromě legitimizační funkce má neonacistický diskurs spojený se třemi demonstracemi i funkci motivační. Zdání ohrožení lidmi, kteří jsou konstruováni jako cizí, vnější a nebezpeční, má motivovat konzumenty diskursu k jednání vedoucímu k zažehnání nebezpečí – tedy k agresii vůči Romům. Tato agrese navíc dostává punc morálnosti a hrdinství, což ještě posiluje motivační funkci. Stejný efekt má i vykreslování podpory ze strany obyvatelstva a dílčích úspěchů neonacistů na rozebíraných akcích – to všechno má za cíl přesvědčit konzumenty diskursu nejen o existenci výše zmíněného předpokladu boje „dobra“ proti „zlu“, ale i o tom, že vítězství „dobra“ (tj. neonacistických hodnot a cílů) je možné dosáhnout – a co více – že toto vítězství je na dosah ruky (rasová válka byla rozpoutána) a že stojí za to se k „bojovníkům dobra“ přidat, protože po vítězství nad agresorem přijdou zasloužené odměny. Ačkoliv neonacistický diskurs stojí na předsudečných a nevyargumentovaných tvrzeních, dovolím si tvrdit, že pokud by byl obhájěn v širší diskursivní aréně, mohl by negativně ohrozit soudržnost české populace, jelikož dokáže velmi obratně reagovat na společenské dění a navazovat svá tvrzení na palčivé společenské problémy, čímž se stává „bližším“ zkušenostem specifických částí obyvatelstva, které jsou těmito problémy zasaženy.

ANALYZOVANÉ TEXTY

Dělnické Listy. *Jedu do Přerova, protože nevěřím Systému* [online]. 2009, 31. 3. 2009 [cit. 2009-14-11]. Dostupný z WWW: <http://www.odpor.org/index.php?page=clanky&kat=1&clanek=949>.

FF. *Den hněvu v Litvínově* [online]. 2008, 23. 10. 2008 [cit. 2009-14-11]. Dostupný z WWW: <http://www.odpor.org/index.php?page=clanky&kat=2&clanek=885>.

Piškot. 4.4.2009: *Den české jednoty – Přerov* [online]. 2009, 1. 4. 2009 [cit. 2009-14-11]. Dostupný z WWW: <http://odpor.org/index.php?page=clanky&kat=2&clanek=950>.

Planetaopic. *Bílá solidarita v Janově* [online]. 2008, 23. 10. 2008 [cit. 2009-14-11]. Dostupný z WWW: <http://odpor.org/index.php?page=clanky&kat=&clanek=883>.

Protest.info. *Zastavme cikánský teror v Litvínově!* [online]. 2008, 13. 10. 2008 [cit. 2009-14-11]. Dostupný z WWW: <http://www.odpor.org/index.php?page=clanky&kat=2&clanek=876>.

RaB. *Když česká krev vře* [online]. 2008, 23. 10. 2008 [cit. 2009-14-11]. Dostupný z WWW: <http://www.odpor.org/index.php?page=clanky&kat=2&clanek=884>.

Redakce. *Zpět do Litvínova!* [online]. 2008a, 11. 11. 2008 [cit. 2009-14-11]. Dostupný z WWW: <http://www.odpor.org/index.php?page=clanky&kat=2&clanek=893>.

Redakce. *Do konce roku žádný masový protest v Janově* [online]. 2008b, 8. 12. 2008 [cit. 2009-14-11]. Dostupný z WWW: <http://www.odpor.org/index.php?page=clanky&kat=1&clanek=907>.

Sedláček, E. *Janov 17. listopadu – trestní oznámení na policii*. [online]. 2008, 22. 11. 2008 [cit. 2009-14-11]. Dostupný z WWW: <http://www.odpor.org/index.php?page=clanky&kat=1&clanek=897>.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] AUSTIN, J. L. (2000). *Jak udělat něco slovy*. Praha: Filosofia.
- [2] FAIRCLOUGH, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity.
- [3] POPPER, K. R. (1994). *Bída historicismu*. Praha: Oikoyomenh.
- [4] VAN DIJK, T. (1993). „Principles of Critical Discourse Analysis.“ In *Discourse Society* 249 (4).
- [5] VAN DIJK, T. (2001). „Critical Discourse Analysis.“ In: D. Schiffrin, D. Tannen, H. Hamilton (eds.). *The Handbook of Discourse Analysis*. Pp: 352–371. Oxford: Blackwell Publishing.
- [6] VÁVRA, M. (2006). „Tři přístupy k analýze diskursu.“ In: R. Tichý (ed.). *Miscelanea sociologa: Sborník příspěvků z 2. doktorandské sociologické konference pořádané FSV UK & FF UK 25.–26. 5. 2006*. Pp. 49–66. Praha: FSV UK.
- [7] WODAK, R. (2002). „Aspects of Critical Discourse Analysis“ In *Zeitschrift für Angewandte Linguistik* 36, pp: 5–31.

*Publikace textu v časopise AntropoWebzin byla podpořena v rámci studentské grantové soutěže ZČU, projekt číslo SGS–2010–019.

*Text vznikl v rámci Výzkumné dílny „Kritická diskursivní analýza-případ Janov“ O. Šmídové FSV UK 2008/2009 s podporou výzkumného záměru Univerzity Karlovy „Rozvoj české společnosti v EU: rizika a výzvy“ (MSM0021620841).

